
CARL BJÖREMAN:

VARFÖR BLIR KRIGSTRIBUNER FOLKTRIBUNER?

Professor Erik Anners recenserade Hans von Hofstens bok "I kamp mot överheten. Örlog och debatt" i nr 4/93 av SvT.

Anners såg positivt på boken: "– I och för sig nyttig och upplysande".

Men han markerade, i ordval och slutsatser, en starkt negativ inställning till att "en officer, hög eller låg, engagerar sig i en försvarspolitisk debatt med utnyttjande av de speciella kunskaper som han fått i sin utbildning eller betrots med, fast de var hemlighållna –."

Sådana personer betecknas av Anners som "folktribuner". Det ordet har numera ingen positiv laddning. Den romerske härföraren Marjus var ett år (119 f Kr) folktribun. Men då var han, liksom en krigsribun, en ämbetsman med *givna* uppgifter och maktbefogenheter, folktribunen till skydd av folkets intressen. Numera uppfattas en folktribun vara en person, som med ordet som enda vapen *tagit* sig själv rollen som talesman för förmenta intressen – inte en bror men väl en

avlägsen släkting till demagogen (folkledaren, folkuppvigglaren, folkföröraren etc).

Anners förmenar inte sidan folktribuner att framträda. Men skall de göra det ställer han mycket höga krav på deras bevisföring. Det är ett självklart krav när det gäller kritik av enskilda personers agerande i den operativa verksamheten, till exempel Hans von Hofstens kritik av generallöjtnanten Torsten Engberg. Öbestyrkta anklagelser bör givetvis inte framföras.

Men Hans von Hofstens kritik berörde inte bara den operativa verksamheten. Han, liksom många andra officerare, har kritiserat aktörerna i en försvarspolitik, som misslyckats med att ta fram medel för att kunna genomföra erforderliga operationer, konkreta i nuläget (t ex ubåtsskyddsoperationer) eller hypotetiska men rimliga i framtiden. Försvarsdebatt i denna mening kan svårligen föras under sneglande på bevisning i juridiska termer. Däremot ställs det givetvis krav på substans och saklighet i argumenten, men det är en

annan sak. Annars vill inte inse detta och gör ingen skillnad på kritik av pågående operationer och av rent försvarspolitiska åtgärder. I det senare fallet kan lojalitet mot saken mycket väl ta sig uttryck i kritik mot överordnade, även sedan dessa senare lagt fram förslag i frågor där de inte själva fattar de avgörande besluten.

Annars har ett varnande budskap till en hugad folktribun: Följer Du inte Kants kategoriska imperativ ("Ditt handlingsätt skall kunna upphöjas till allmän lag") är Du illa ute. Det är allmänt sett ett vist råd. Men Annars förbiser två viktiga och närbesläktade frågor: 1) Vilka motiv har drivit "krigstribuner" (officerare i hög ställning) till att i modern tid bli folktribuner? 2) Vilka "allmänna lagar" var och är den svenska försvarspolitiken på 1980- och 90-talen betjänt av?

Annars verkar se personliga skäl som folktribunernas enda motiv. De många officerare som de senaste åren skarpt kritiserat de politiska och militära ledningarnas agerande i försvarsfrågor delar inte den uppfattningen. Av min egen erfarenhet att döma var det främst två förhållanden som motiverade att man gick ut i den öppna debatten.

- Under huvuddelen av 80-talet förträngde militärledningen bristerna i krigsförbanden, trots militärbefälhavares rapporter om det verkliga tillståndet.

- I och med Försvarsmaktsutredning

1988 (FU 88) blev det opportunt att redovisa bristerna. Men när dessa skulle rättas till tillgreps en märklig beslutsprocess. Den ekonomiska ramen fastställdes först. Fredsorganisationen ("produktionsapparaten") förändrades innan krigsorganisationen (det som skulle "produceras") hade klarlagts och de strategiska motiven tillyxades allra sist, eller uteblev helt. Det var och är en bakvänd utredningsmetod, som strider mot all logik men som inte desto mindre inte fick kritiseras. (Metoden bildade dessvärre skola. (s)- och (fp)-ledarnas utspel i oktober 1993 om nedskärningar av försvarsbudgeten med 10 miljarder per år är ett exempel på att detta felaktiga mönster fortfarande följs i svensk försvarspolitik.)

Under 80-talets senare hälft efterlyste militärledningen en aktiv försvarsdebatt och uttalade sig för ett ökat inflytande nerifrån i organisationen. Men den som försökte delta i en sådan debatt avspisades ofta med att deras inlägg låg fel i tiden och handlade om fel saker. Ledningen visade en påfallande valhänthet när det gällde att ta till sig kritik som var positivt menad men besvärlig.

Genom att agera på det ovan relaterade sättet, undergrävde militärledningen trovärdigheten i de militära värderingar och synpunkter, som försvarspolitikerna behöver ta till sig för att kunna bedriva en balanserad och hållbar

---

försvarspolitik. Det var inte försvarsorganisationens egenintressen som blev lidande. Det är en intern sak. Den stora förloraren var, på sikt, försvarsfunktionen i säkerhetspolitikens tjänst.

Det rörde sig därtill om en tid då det skedde eller förbejdades stora förändringar i det säkerhetspolitiska och strategiska läget. Vår egen strategi och medlen för denna behövde omprövas på ett förutsättningslöst sätt, utan att tyngas av de organisatoriskt fastlåsta tankesätt, som försvarsgrenar och försvarsindustrin inte sällan förser sig med efter att ha vant sig vid ett tidigare läges mera stabila villkor.

Det var anledning nog för officerarna att bli folktribuner i Anners mening.

Om man vill vara lika högstämmd som Anners kan säga att det hade med Kant att göra. Nämligen dennes plikttrohet mot sak och sanning. Den drev honom

i konflikt med den världsliga överheten. Dagens kritiker tvingas – som Kant 1794 – göra avbön inför hotet om ”ofelbart obehagliga åtgärder” men den repressiva tystnad, som svensk överhet försöker tillämpa mot kritiker är också till förfång för en välbehövlig analys.

Anners attityd mot uppåtriktade kritiker uppmuntrar repressiva drag hos överheten. Det är snarare uppmuntran till konstruktiv kritik som behövdes på 80-talet. Även 90-talet visar samma behov: läget är svårbedömt; inom försvarsmakten förbereds övergång till ett myndighets- och kommandosystem, som säkert är ändamålsenligt i krig men inte med säkerhet positivt i det långsiktiga arbetet i fred.

Professor Anners tillämpning av Kants kategoriska imperativ på försvarspolitik och officerarna är inte invändningsfri.